

— מה אירע לסרג'נט? — קורא הוא לאחד מן השנים שליוו את הסרג'נט אל הטלפון.

— הגרמנים שמעוהו כנראה והטילו רימון, אדוני.
— הלה מדבר אל תוך השפופרת. „מיד משכנוהו לעברנו. בסה"כ נשארו לו כחמישה מטר לבדיקה. אם יש גשר בודאי שם הוא, אדוני.“
— „אני מצטער, אדוני, על שלא סיימתי את חלקי“ — לוחש הסרג'נט כשנושאי האלונקות מוציאים אותו כדי להעבירו למטה הפלוגה.
ישבנו, אני והלויטנט הצעיר, מפקד המחלקה, ליד האח המבוערת, שקועים בהרהורים. את חברי היה חוטף לעתים נמנום קל, וראשו נשטט על חזהו. המקלע שבחדר השני משמיע פעם בפעם את קולו כשהוא מרעיד את כל מוסדות הבנין החרב והללו עונים לו בהדם העמום.

„הפעם האריך הבחור“, חושב אני בלבי לאחר שספרתי תשעה כדורים בצרור האחרון. והנה צרור שני ושלישי ברציפות. כשקפצנו שנינו על רגלינו, שמענו גם שני קולות נפץ מכיוון הסוללה. כהרף עין היינו ליד המקלע. אותה שעה החליף הבחור מחסנית. — שנים נסו לעבור את הסוללה — מסביר הוא — ותפשתים כשהיו על קו הרקיע. גם מעמדת מס' 2 הושלכו שני רימונים לעברה השני של הסוללה, ובכיוון הנכון. אם היה עוד מישהו מלבד השנים, הרי איננו שם יותר או, לפחות נשמתו אינה עוד.

מיד הוכרז „מצב-הכן“ (stand to) — ולא עברו שניות מעטות וכולם היו בעמדותיהם. האתח מסר הורעה למטה הפלוגה. כשעה נמשכה המתחות ולאחר שמאומת לא התרחש עוד, בוטל „מצב-ההכן“ והחיים חזרו למסלולם.

למחרת עם שחר העירני הקצין והודיעני, שיש לנו אורחים. הייתי נמוגם וחשבת שעיני מטעות אותי ושעדיין הנני ממשיך לראות חלום שלא מעולם זה: שני חיילים גרמנים יושבים אל שולחננו וגומעים תה בנחת. אך החלום התעקש ועמד בעינו גם לאחר שישבתי לי על משכבי ושפשפתי היטב את עיני. ממצב עלוב זה חלצני הקצין, בחייכו ובהצביעו על סרטי הצלב האדום הענודים לזרועותיהם של הגרמנים.

— „נושאי אלונקות הם“ — הסביר לי — „ובאו לשאול אצלנו אלונקה.“
העודני חלום? אולי דווקא עכשיו התעוררתי מחלום אחד גדול על מלחמה ועל גרמנים שמעבר לסוללה? אולי עודני נמצא בתוך גדרדי, והללו הם אנשי פלוגה א' המשחקים תמיד את ה„אויב“?

לתוך המציאות הטילני קולו של אחד האורחים, שפתח בגרמנית: — אמנם עבודה טובה עשיתם, חמשה משלנו נהרגו, ושלושה נפצעו. באנו לקחת את ההרוגים ונמצאנו חסרים אלונקה. ניקח רק אחת ונחזירה בעוד שעתים.

הם גמרו את גמיעת התה בנחת, לקחו את האלונקה והלכו. כעבור שתיים חזר אחד מהם והחזירה. קיבל קופסת סיגריות, הודה על המתנה ונסתלק. במשך כל המשא ומתן הזה התבוננתי בחברי הקנדיים וחפשתי גם אצלם סימן כל מה שהתרחש אותה שעה בלבי. אך לא גיליתי כלום. הללו התנהגו בטבעיות גמורה כאלו ענין של יום-יום הוא ואין כאן מקום לרגשות יתרים. שנים אלה — נושאי אלונקות הם, ובאו בצל הדגל הלבן והצלב האדום, ויש לקבלם לפי חוקתם זו, ואולי גם לכבדם מעט. מי לידינו יתקע שמחר לא יתחלפו „היוצרות“. אנו נהיה זקוקים להם. ואולי גם יותר מזה: הרי כל אחד מאתנו יכול ליפול בידיהם פצוע, כשחיו תלויים בהם. „שמור לי ואשמור לך“. רגש בריא וטבעי בין שני צדדים לוחמים.

אלא שאת הרגש הנוסף שהרגשתי אנוכי, היהודי, ודאי לא שיער איש מידידי בני קנדה.

„סיפור-כיסוי“

(מזכרונות-שליחמחזרת בריטי)

מכנים אנו את הדבר בשם „סיפור-שליכסוי“, והוא סיפור-תולדות חיים בדוי, אשר אין שעור למידת השיבוהו לאיש במחזרת. מפרקתך תלויה בסיפור-הכיסוי שלך ולפיכך הכרת הוא שיהא זה סיפור משופרא דשופרא.

יכול אתה, למשל, להשתמש בזהותו של אדם פלוני שידוע אתה, כי כבר שבך חיים לכל חי ותולדותיו נהירות לך היטב. יש כאן סכנה שמא תתקל במישהו שהכיר את האדם הזה. אבל סיכון יש בכל סיפור-כיסוי. הכיסוי יהיה חסר ערך, אם לא תערכהו ערוך היטב למן יום הולדתך ועד כה, בלי לחסר דבר. ואם תשים עצמך סוחר עצים, עליך לדעת את ענייני סחר-העץ. אם תתחפש כפועל דאג לכך שלא יהיו ידיך ענוגות וצחות וכי.

בשעת חקירה עליך לדעת את מידת ההיסוס הנכונה שיש לגלות בתשובה, כי בתשובה רהוטה יותר מדי על שאלה בדבר מקום המצאך לפני שלושים שנה, יש סכנה לא פחות מבתשובה מהוססת יותר מדי. הגסטאפו תעמוד חיש-מהר על כך שאינך אלא מגלגל, כתקליט, משהו שלמדת על פה. רצף את סיפורך בעובדות אמת רבות ככל האפשר. עד כמה שאין בו כדי לסבך ידידים, כמוכן. עליך להיות בתפקידך כאדם בתוך שלו. אכן, למדנו לעשות כל אלה לפני צאתנו לתפקיד. והיו מטילים עלינו לצאת לכמה ימים, לחלקים שונים של אנגליה, בזהות מזויפת: „תרגילים“ — ללמוד להיות בחזקת פלוני אלמוני; לעתים לא רחוקות נסתיים הדבר בכלא, ואז היינו עומדים לחקירת שתיוערב חמורה ביותר של המשטרה. לא היה לנו מה לחשוש כאן, אך כל זה היה נסיון מצוין.

נקודת אחרת, שיש לזכרה, היא, כי במידת האפשר עליך להתאים לעצמך „משלוח-יד“ הקרוב לתפקיד המיוחד שעליך לבצע. היה מעשה שהושם עלי לבצע בצרפת משימה שהצריכה נסיעות רבות ונשיאת סכומי כסף גדולים. היה לי יסוד מספיק להאמין, כי שתיים מזהויותי הקודמות היו ידועות לגסטאפו, ועל כן הוצרכתי להמציא לי אחרת. מקורות האמצאה שלי דללו ונטלתי עצה במחלקת סיפורי-הכיסוי שלנו. מכמה הצעות בחרתי את ההצעה להיות סוחר יהלומים; אך החלטנו כי מעמד כזה בחיים יתבלט קצת יותר מדי, והתפשרתי כ„בא-כוחו של צורף“.

אך לא ידעתי כמעט דבר וחצי דבר בענין אבנים טובות, ועל כן נלקחתי ל„סיטי“ של לונדון בחסותה של גברת צעירה, והוצגתי בפני אחד הצורפים. הוא הרצה לפני כמה הרצאות כלליות על תכשיטים ואבנים טובות; מחירם, צבעם, חתכם, משקלם וכי. לימדוני את מלאכת המלקחיים, את השימוש בזוכיות מגדלת, במאזניים, את מלאכת אריזתן של האבנים הטובות והתרתן. היה הכרח שהדבר יעשה במדוקדק. למשל, המנהג הוא, כי בשעת שקילת היהלומים מניחים אותם על הכף השמאלית של המאזניים ואלו את אבני-המשקל על הכף הימנית. והוצרכתי גם ללמוד משהו מ„שפת המקצוע“, למשל „גלימת כסף“, שהוא מגוון היהלום; או את פירוש המלות „פיק ראשון“, „פיק שני“, בשעת שיחה בענין טהרת היהלום וכיוצא.

למדתי, וחזרתי ולמדתי, את כל אלה עד שמורי, שהיה סבלן גדול, שבע רצון בראותו שסיגלתי לי את כל התורה הזאת כאחד מאנשי המקצוע. עזבתיו, כשראשי מלא את השער האחרון של מחירי היהלומים והפנינים בארצות אירופה. ותלמודו לא היה לשוא. המבחן בא בראשית מסעותי. גברת פלונית הקיפתני בשאלות בלתי נוחות. ניכר היה בה, כי היא בקיאה בענייני אבנים טובות, עד כדי להפחידני. לבסוף בקשתני לקבוע את מחירה של סיכה, שהציעה למכירה לצורך. נהמתי נהימות שונות של שיקול כביכול, אך לבסוף הוכרחתני להעזי ולהסתכן. גיחשתי: „שמונת אלפים פראנק“, — וצפיתי;

„אה! כך באמת חשבת, הסוחר מנסה לרמותני. הוא הציע לי רק 7500“.

ובכן, הייתי לבעל מקצוע חדש. עתה היה עלי להשיג את תעודות-הוואי המזויפות, ולארוג מסביבן את סיפור-הכיסוי שלי. בסיפורי מת עלי אבי לפני זמן: אמי נישאה מחדש ושרויה בפורטוגל, הרביתי לנסוע בחיי, ועל כן למקרים ולשלבים השונים שב„חיי“ המזויפים, בחרתי לי ערים שהכרתי. ואם לשם רציפות „הסיפור“ הוצרכתי להשתמש בעיר שלא ידעתיה, הייתי מרבה לקרוא בענין אותה עיר, ובהקפדה למדתי את מפת רחובותיה.

הצורף, שבשבילו, כביכול, עבדתי, היה חלק מסיפור-הכיסוי שלי; הוא היה בנמצא, אך לא ידע כי הנני באי-כוחו. ידעתי את סוגי-האבנים שבהן טיפל, וגדולה מזו: צוידתי ב„תעודת-עובד“ מזויפת, שהיא רשיון עבודה, תעודה הטבועה בחותמת העסק. זו היתה כמובן, מזויפת, אף כי לא תמיד היו תעודות אלו מזויפות. כי פעם כשנצרכתי לתעודת-זהות חדשה השגתי תעודה אחת ועליה החותמת הרשמית וחתומת מפקח-המשטרה. במשרדו היה לי מסייע לדבר-עבירה זה ותעודתי הוגנבה לערימת תעודות אחרות, שהיו על שולחנו לצורך חתימה.

אך זה לא היה הכל. נוספו גם תעודות-לידה, פנקס חיל-משוחרר, כרטיסי מזון וקצבת בגדים — כולם מזויפים ומוכנים במיוחד באופן שיהלמו את סיפור-חיי המזויף. הסכנה שבסיפור-כיסוי היא שאתה עלול לשכוח פרטים. על כן נהגתי לשננם בהקפדה דבה, לפחות אחת לשבועיים, שלא איתפס בשעת הסח הדעת. אין לדעת לעולם, מתי תבוא עליך שעת פורענות.

לא אשכח לעולם את הקשה ב„בחינות-הכליות“, שנבחנתי בזמן מן הזמנים. אפשר שהיה זה המבחן החמור ביותר שהוכרחתי לעמוד בו בסיפורי-הכיסוי שלי. עובד הייתי בבית-ד למתכת בעיר גדולה אחת, וראשית סיפור-הכיסוי שלי היתה נעוצה באבי, העוסק, כביכול, בעסק עצים בדאקאר שבאפריקה. בריאותי היתה לקויה (לפי סיפור-הכיסוי שבו השתמשתי), כך, שלצורך התפקידים האמיתיים שהייתי ממלא, יכולתי להחסיר הרבה בעבודתי בבית החרושת. אך כבר ניכר היה שהעניינים מסתבכים קצת. שבוע קודם לכן היה עלי לעזוב את הפנסיון שבו התאכסנתי, הגסטאפו באה, חפשה שם וראתני: אך לא אותי באה לחפש. עתה הייתי במקום חדש: דירה בת ארבעה חדרים בפנת בקוצת-בתי ליד הנהר, מקום שאינו בטוח ביותר. היה שם רק הדר-מדרגות אחד וחדרי היה בקומה השלישית. הנוג, שעמו הייתי שרוי, ידע מי אני. הגבר, טכנאי-שיניים, והאשה קטנה, כהת-שער ועירנית מאד, ופטריוטית עד צפור נפשה. מאליו מובן, שערכנו יחד את סיפור-הכיסוי שלי, לפרטיו ולדקדוקיו. פעמים רבות חזרנו עליו יחד.

זוכר אני את שובי לדירה יום אחד אחר-צהרים, בערך בשעה שלוש. היה לי מפתח לדלת החיצונית ולדלת הדירה וכך נכנסתי. התרחצתי, תליתי מעילי שיתייבש, כיון שנסעתי גסיעה קשה בגשם שוטף. ישבתי לי בחדרי והחילותי לקרוא. בשעה חמש שמעתי קולות במטבח וחשבתי שבעלת-הבית חזרה. הלכתי והסתכלתי בעד הטרקלין אל דלת המטבח הסגורה. נתכונתי להקשיב ולשמע, ואם אכיר את הקולות מעבר לדלת שהם קולות של ידידים — להופיע לפנייהם.

אותה שעה נפתחה הדלת. היה זה גרמני לבוש מדים. הוא ראני ולא יכולתי להסתלק. הוא הישיר ללכת אל מכשיר הרדיו ופתחו — לבחון, אולי עודו מכוון אל גלי ה-B.B.C. אך לא תפסנו בכך. אחריו בא אדם לבוש בגדי אורה, ואחריו בעלת הבית. כשראתני החזירה. אך עד מהרה התאוששה. ראיתי שאנשי הגסטאפו הם השנים שחקרנו באכסנייתי שבוע אחד לפני כן. זה שבמדים, נמוך קומה, סגלגל, בעל שערות ויפיות קצרות, קול רם — קול נגיד ומצווח. השני היה שקט יותר, וכנראה גם מסוכן יותר. הראשון שאל את השאלות והקטן היה משמיען בצעקה, בצרפתית צורמת וקולנית. הם הכירוני מיד. אך ניכר בהם שהופתעו לראותני כאן. זוכרני, כי חשבתי: „הם מופתעים. דבר זה מביחני; מפני שפירשו, שלא באו לכאן בכוחה בחפשא אחרי“.

אך מיד החלו "לשקוד" עלי. תחילה פשפשו היטב בבגדי עד שכיסי נתרקנו כליל. הם לקחו כל נייר שהיה עמי ושאלוני לפרטיו. הם רשמו כל דבר שאמרתי — את סיפור חיי כולו, ועד לעסק העצים של אבי שבדאקאר. אך משהגיעו לדברים שיכלו לבחנם — זהותי הצבאית, שחוררי מן הצבא המוזיפיים, והחולי שבגללו נעדרתי מביה"ח — החלו להקפיד בשאלותיהם. זכורני שמאמץ הזכירה התיש את כוחי. לעתים העבירו את בעלת הבית לחדר אחר וידעתי שגם אותה שאלו את השאלות הללו. אך לא ידעתי אם שמעו מפיה תשובות נכונות, כיון שפניהם לא ענו בהם דבר.

כל הזמן השתדלתי להקדימם כדי מהלך מחשבה אחת, באופן שתהא התשובה מוכנת בפי לפני בוא השאלה. רוב הזמן ישבתי. זכורני, שחשבתי על בוחן ידי (בחקירות שתייערב שלפני כן שמתי לב שמתחות עצבים הרעידה את בוחן ידי השמאלית). הסתכלתי בעיני חוקרי ותהיתי: "הנרעד אגודלי?" הבטתי למטה: אכן, רעד רעד! ומהרתי לכונן עליו את אגרופי. מוחי דהר, חשבתי שראשי יתפסק עלי.

עקרת הבית עמדה מאחורי חוקרי, והם הסתכלו בי בשימת עין מרובה. הם שאלוני על שרותי הצבאי. ולפתע: "מה היה שמו של הקצין מפקדך?" לא יכולתי לזכור. הבינרנא: בסיפור-הכיסוי שלי ניתן לי שם בדוי לאותו קצין, ושם זה למדתי לזכור, ולאחר זאת נודע לנו גם שמו האמיתי של הקצין המפקד שברגימנט המוזיפי שלי, והייתי צריך לקבעו בזכרוני במקום השם הקודם. עכשיו נתבלבלתי: יכולתי לזכור את השם המוזיפי, אך לא את השם האמיתי. היססתי ונסיתי לדחות את ההכרעה: — "המתכוונים אתם למפקד הפלוגה או למפקד המחלקה שלי?"

ואז חשה לעזרתי עקרת-הבית (היא הרגישה ברגע המסוכן): "ובכן רבותי, המחויבת אני לעמוד בביתי שלי? גם זהו נימוס! לקחתם את כל הכסאות ואין בכם מידת נדיבות כדי להציע לי מושב?" דברים אלה שברו את "הכישוף-המשחק", הפיגו את מתיחותי ובזכרוני עלה השם הנכון. שוב הוקל לי. "אני משער שאתם מאוינים לשידורי לונדון ככל האחרים?" אכן היתה זו הערכה פשטנית יותר מדי. גם היא נתנה לי שהות לפוש.

איני יודע כמה זמן ארכה החקירה עד שקמו וחיפשו בחזרי ובחפצי. הם הפכו את הדירה על פיה, עליונים למטה, ותחתונים למעלה. ולא היה סימן שמצאו משהו. אולי כבר נחה דעתם? ואז נטל פתאום הצעקן הקטן שבהם את כל ניירותי וטמגם בכיסו. חשבתי: "אכן, נפלתי בפח! הם יוליכוני ישר למפקדה. האכה בהם כאן ואשא רגלי?" ועוד: "מוטב שאמתיך קל יותר יהיה לעשות דבר זה במדרגות". תהיתי: אולי מישוהו בחוץ? אך לא יכולתי לגשת אל החלון להציץ בו. ואז לפתע פתאם החזירו לי את ניירותי. הכל היה כשורה, אבל מכל מקום, דעתם היתה, כי משהו כאן אינו כשורה. כשיצאו והדלת נסגרה בעדם ישבנו, האשה ואני, ורק הסתכלנו זה בזה. לא היה לנו מה לומר. המבחן נמשך יותר משעתיים.

חשתי צמא והלכתי למטבח לשתות מים. עודני שותה והדלת נפתחה ביעף, והם חזרו. כמעט שנחנקתי כשהמים בגרוני וחשתי רצון להטיל בהם את הכוס. תחילה שאלו את השאלה הישנה בענין ההאזנה לראדיו לונדון. אחר כך, בחפזון: "מדוע עזבת את מקום מגוריך הקודם?" על שאלה זו לא היתה לי תשובה מוכנת מראש. החלטתי, שהאמת היא הטובה שבתשובות: "כיון שאתם, רבותי, באתם לשם", "מדוע הנך מפחד מפנינו?" "אינני חושש מפניכם, אך חולה הייתי, הרופא גזר עלי לנוח מנוחה שליומה. לאחר שיצאתם מן האכסניה, היה המקום כמרוקחה. הנני אורח שקט, הנוהג לפי החוק, ולא רציתי להסתבך בפגעים".

הם "בלעו" זאת: אולי הלם מראה פני את דברי, שהרי לא מזמן נמלטתי ממאסרי-חיד ועדיין הייתי חיוור וחזותי היתה חולנית. הם לא שהו יותר מעשר דקות, ולא חזרו עוד. אכן, חשוב הדבר שיהא לך סיפור-כיסוי מתוכן ומחושב היטב.